

سرشناسه: ناسک جهرمی، محمد جواد ۱۳۶۴
عنوان و نام پدید آور: زندگی، آثار و اندیشه های شاه داعی شیرازی / مؤلف :
محمد جواد ناسک جهرمی ویراستار: مهدی سوار
سخنات نشر: امید ،

شابک: ۳-۱۸-۷۷۶۴-۶۰۰-۹۷۸

موضوع: داعی شیرازی

رده بند: کتبه: ۱۳۹۴ / ۹ / ۲ ن / pgr۵۷۳۸

رده بندی دیو: ۲۳ / ۸۱

شماره کتابشناسی: ۱۶-۳۰۱

عنوان کتاب: زندگی ، آثار و اندیشه های شاه داعی شیرازی
مؤلف: محمد جواد ناسک جهرمی
ویراستار: مهدی سوار
ناشر: امید
سال نشر: ۱۳۹۷
تیراژ: ۱۰۰
نوبت چاپ: اول
قیمت: ۱۱۱٫۲۵۰۰۰۰
چاپ: یاران
شابک: ۳-۱۸-۷۷۶۴-۶۰۰-۹۷۸

نشانی: تهران- میدان انقلاب- مقابل سینما بهمن-خیابان اردیبهشت -ساختمان

اردیبهشت- پلاک ۱/۲۲۵. تلفکس: ۶۶۹۵۲۱۷۶ تلفن همراه: ۰۹۱۲۱۸۵۸۵۰۱

کلیه حقوق چاپ این کتاب برای ناشر و مؤلف محفوظ است. هرگونه کپی برداری
پیگرد قانونی دارد.

بسمه تعالی

مقدمه

سیر تاریخی عرفان و تصوف اسلامی در فارس نشان می‌دهد که ادبیات فارسی رشته‌ی تنیده شده‌ای در فن شریف عرفان است که ارزش و اهمیت عرفان و تصوف اسلامی - ایرانی را دوچندان می‌کند.

در طول تاریخ عرفان و ادبیات فارسی، ظهور وصف ناپذیر سعدی و حافظ شیرازی در روز هفتم و هشتم سبب شدند تا در عصرهای بعدی یک شخصیت ادبی و عرفی شیرازی با قدم در عرصه‌ی ادبیات فارسی تلفیق همیشگی عرفان و ادبیات را ادامه دهد: شاه داعی شیرازی.

سید نظام الدین معتمد شاه داعی ای الله شیرازی که به شاه داعی شیرازی و داعی شهرت بیشتری دارد، از اصحاب سنی و عارفان و شاعران برجسته‌ی شیراز است که در سال ۸۱۰ هجری در شیراز به دنیا آمده و در ۸۷۰ هجری وفات می‌کند. وی از جوانی وارد سیر سلوک شده و ابتدا در محضر شیخ مرشدالدین ابواسحاق بهرانی (مهرانی) شاگرد گرفته و به اشارت همین استاد به زیارت شاه نعمت الله ولی در ماهان کرمان می‌ساید و از مریدان بزرگ وی محسوب می‌گردد.

شاه داعی در زمان خود واعظ شیرازی شهرت یافته و پس از استادن شیخ مرشدالدین که خلیفه‌ی نعمت اللهیه در شیراز بود، خلیفه‌ی شاه نعمت اللهیه در شیراز می‌شود. اما از آثار او پیداست با سلسله‌های دیگری از نظیر داعیه و احمدیه نیز در ارتباط بوده است. شاه داعی علاوه بر وعظ، به سرودن شعر و نوشتن رسالات عرفانی اشتغال داشته و مهم‌ترین آثار او علاوه بر دواوین قدسیات، واردات و صادرات، مثنوی‌های ششگانه است که به «سته‌ی داعی»

مشهورند. شاه داعی حتی به لهجه‌ی قدیمی شیرازی اشعاری سروده و نیز اشعار عربی در دواوین او موجود است. در زمینه‌ی نثر رسالات او از ۳۰ رساله بیشتر بوده که می‌توان به «نسایم گلشن شرح گلشن راز، شرح مثنوی معنوی، شرح رباعیات سعدالدین حموی به نام جواهرالکنوز و نیز رساله‌ی «المحبه» اشاره کرد.

اندیشه‌ی شاه داعی را باید جامع افکار بزرگانی چون ابن عربی و مولوی دانست و با نهایت به آثار او، وی هم در عرفان نظری صاحب تألیف است و هم در مسائل عرفانی عمیق و شایسته‌ای دارد. در مسئله‌ی وجود کلام او سراسر رنگ و بوی ابن عربی داشته و رساله‌ی «مرآت الوجود» را می‌نویسد. در تفسیر عشق و محبت متأثر از مولوی است و اعتقاد دارد، عشق عین هستی است و «المحبه» قله‌ی حقیقه را با حکایات شیرینی شرح می‌کند.

اگرچه در قصیده‌ای از سه خلیفه اهل بیت نام می‌برد ولی در بحث خلافت عرفانی و ولایت و امامت، بیان او کاملاً شیعی است و حتی در نسایم گلشن به خلافت ظاهری امیرالمومنین رأی داده و در آثار دیگر حضرت مهدی (عج) را از نسل حضرت فاطمه (س) و خاتم الاولیاء می‌داند. آثار و اندیشه‌های شاه داعی نه تنها گرایش شدید شیعی او را می‌رساند بلکه وی را باین از مروجان فرهنگ مهدویت شیعی در عصر خود، قلمداد کرد. به خصوص که وی خلیفه‌ی شاه نعمت الله ولی است و علامه محمد دهدار شیرازی جرمی، عارف شیعی قرن دهم، بیتی از مثنوی مشاهده او را شرح کرده است. «بسمه از تازگی‌های این رساله، تحلیل اندیشه‌ها و تشیع خلیفه شاه نعمت الله ولی است خصوصاً که شاه داعی در بحث ولایت، به حاملان سر ولایت در نوادگان امام حسن (ع) و حاملان نور ولایت در فرزندان امام حسین (ع) معتقد است.

اهمیت بحث و اهداف تحقیق: در مهم بودن این پژوهش همین بس که ضمن معرفی شاه داعی شیرازی به عنوان عارفی مکتوم در تاریخ عرفان شیراز، احیای میراث مهم ادبی و فرهنگی دوره ای است که اهل تحقیق توجه کمتری به آن داشته و نیز گستردگی آثار شاه داعی با تازگی هایش و هم چنین نبود هیچ گونه تحقیق کامل و مستقلی در رابطه با اندیشه های شاه داعی، بر ضرورت بحث می افزاید.

پیشینه علمی: صحن تحقیقات انجام شده ی نگارنده، مهمترین فعالیت هایی که درباره ی زندگی، آثار، آراء شاه داعی انجام شده است، مربوط به مقدماتی است که دکتر علی اصغر کسب و دکتر محمد دبیرسیاقی بر دیوان شاه داعی نوشته اند. البته دکتر زبیب طرزی بسیاری از ابیات کان ملاحظت و سه گفتار شاه داعی را که به لهجه ی شیرازی سروده شده به فارسی روان ترجمه کرده و به چاپ رسانده است. معرفی آثار خطی شاه داعی توسط دکتر محمد حسین تسبیحی، معرفی نسایم گلشن توسط دکتر ذکاوت قراگزلو و اشاره به مثنوی چهل چمن شاه داعی در کتاب زبان حال دکتر بصائر پورجوادی و اشعاری از شاه داعی در پایان نامه ی خانم رضوی با عنوان «عرفان در عصر تیموری، پیشینه علمی تحقیق محسوب می شود.

سؤالات تحقیق:

- ۱- شاه داعی پیرو چه مکتب عرفانی و مروج چه مذهبی است؟
- ۲- مهمترین آثار و نوآوری های شاه داعی در زمینه ی ادبیات عرفانی کدامند؟
- ۳- آراء و آموزه های مهم عرفان نظری و عملی شاه داعی کدامند؟

روش تحقیق:

در ارائه ی این تحقیق، روش کتابخانه ای بکار گرفته شده است.

این پژوهش شامل دو فصل و چهار بخش است، بخش اول از فصل اول مربوط به زندگی شاه داعی شیرازی است و نیز به تاریخ تولد، وفات و اصل و نسب شاه داعی و همچنین به اوضاع فرهنگی، علمی و تصوف دوره ی تیموریان که برابر با ظهور شاه داعی است اشاره دارد. بخش دوم، آثار شاه داعی را در دو بخش نظم و نثر بررسی کرده است. فصل دوم به آراء و اندیشه های شاه داعی می پردازد. بخش اول به اندیشه ی شاه داعی راجع به مهمترین مسائل عرفان نظری مثل وحدت وجود، کشف و شهود، ولایت، انسان کامل و عشق اشاره داشته و در بخش دوم از فصل دوم به افکار شاه داعی در رابطه با عرفان عمیق و مناسبات و مقامات عرفانی پرداخته می شود.

فهرست مطالب

۵	 مقدمه
۹	 فهرست
۱۳	 فصل اول: زندگی نامه و شرح آثار شاه داعی شیرازی
۱۵	 بخش اول: زندگی نامه
۱۵	 ۱- ۱- نام و نسب
۱۶	 ۱- ۲- سوانح شاه داعی
۱۹	 ۱- ۳- تاریخ تولد و وفات
۱۹	 ۱- ۴- سوانح زندگی
۲۰	 الف - اوضاع سیاسی و اجتماعی عصر شاه داعی
۲۲	 ب - اوضاع فرهنگی و علمی در عصر شاه داعی
۲۵	 پ - اوضاع دین و تصوف اسلامی در عصر شاه داعی
۲۶	 تصوف و عرفان در قرن نهم هجری
۲۸	 ت - شریعت و طریقت در شیراز در عصر شاه داعی
۳۱	 ۱- ۵- سفرها و دیدارهای شاه داعی
۳۶	 ۱- ۶- اساتید، شاگردان و شارح
۳۶	 الف - اساتید
۳۸	 ب - شاگردان و مریدان
۳۹	 پ - شارح
۴۰	 ۱- ۷- هم عصران شاه داعی
۴۱	 الف - حوزه ی سیاست
۴۱	 ب - حوزه ی شریعت و علوم دینی

- پ - حوزه‌ی طریقت و تصوف اسلامی..... ۴۱
- ت - حوزه‌ی شعرو ادبیات فارسی..... ۴۲
- ۸-۱- وفات شاه داعی..... ۴۳
- ۹-۱- دیدگاه مستشرقان..... ۴۴
- ۱۰-۱- مذهب شاه داعی..... ۴۵
- الف - شاه داعی و عقائد اهل سنت..... ۴۰
- ب - دلایل پیغمبری شاه داعی..... ۴۸
- ۱-۱- مساجد و طریقت شاه داعی..... ۵۴
- ۱۲-۱- شاه داعی و رقه‌ی حروفیه..... ۵۶
- بخش دوم - شرح آثار شاه داعی شیرازی..... ۶۰
- ۱-۲- حوزه‌ی آثار منظوم شاه داعی..... ۶۰
- ۱-۱-۲- بررسی قالب‌های نظم شاه داعی..... ۶۱
- الف - مناجات‌ها..... ۶۱
- ب - نعت و منقبت..... ۶۲
- پ - مدایح..... ۶۵
- ت - مرثی و ماده تاریخ..... ۶۹
- ث - انواع قالب‌های شعری..... ۷۲
- ج - اشعار عربی و لهجه‌ی شیرازی..... ۷۳
- ۲-۲- ارزش ادبی - عرفانی آثار منظوم شاه داعی..... ۷۴
- ۳-۲- حوزه‌ی آثار منشور شاه داعی..... ۷۹
- فصل دوم: آرا و اندیشه‌های شاه داعی..... ۸۹
- بخش اول: عرفان نظری..... ۹۱
- ۲-۱- معرفت..... ۹۱
- ۲-۱-۱- معرفت ذات باری تعالی..... ۹۴

۹۸	۲- ۱- ۲- تجلی و ظهور.....
۱۰۳	۲- ۱- ۳- اسماء الهی.....
۱۰۶	۲- ۱- ۴- صفات و افعال الهی.....
۱۱۶	۲- ۱- ۵- معرفت نفس.....
۱۱۹	۲- ۲- : وجود، وحدت وجود.....
۱۲۳	۲- ۳- : کشف و شهود.....
۱۲۶	۲- ۴- نبوت، ولایت و خلافت.....
۱۲۶	۲- ۱- ۱- نبوت.....
۱۳۱	۲- ۴- ولایت، حقیقت نبوت.....
۱۳۸	الف حاملان ولایت.....
۱۳۹	ب- ختم ولایت و حضرت مهدی (عج).....
۱۴۵	۲- ۴- ۳- خلافت.....
۱۴۹	۲- ۵- ۱- انسان کامل.....
۱۵۶	بخش دوم - عرفان عملی.....
۱۵۶	۱- ۲- : شریعت.....
۱۵۹	۱- ۲- ۱- حضور قلب در نماز.....
۱۶۰	۱- ۲- ۲- سرالصلوه شاه داعی.....
۱۶۰	۱- ۲- ۳- بحثی مختصر در شریعت، طریقت، حقیقت.....
۱۶۴	۲- ۲- : طریقت.....
۱۶۵	۲- ۲- ۱- آداب طریقت.....
۱۸۲	۲- ۲- ۲- حال و حالات عرفا.....
۱۸۵	الف - شوق.....
۱۹۱	ب - جذبه، شطحیات و فهم کلمات عرفا.....

۲۰۲	پ - سماع.....
۲۰۴	ت - نهایت حال.....
۲۰۵	۳-۲: حقیقت منازل و مقامات.....
۲۱۲	۳-۱ - بررسی منازل السائرین شاه داعی شیرازی.....
۲۱۲	ا - منزل طلب، توبه و یقظه.....
۲۲۰	ب - منزل صبر و توکل.....
۲۲۴	پ - منزل توبه.....
۲۲۵	ت - منزل حیا.....
۲۴۸	ث - منزل حیرت.....
۲۳۱	ج - منزل فناء بقاء.....
۲۳۲	چ - مقدمه ی فناء از مع فناء.....
۲۳۳	ح - فناء علمی و عینی.....
۲۳۳	خ - فناء محب.....
۲۳۴	د - فناء کلی.....
۲۳۵	ذ - فناء مطلق و کمال فناء.....
۲۳۸	ر - اضافات و رفع اضافات در منزل فنا.....
۲۳۹	ز - بقا و بعد از آن.....
۲۴۲	۴-۲ - عشق و محبت.....
۲۴۵	۴-۲-۱ - سر محبت.....
۲۵۰	۴-۲-۲ - عشق چیست؟.....
۲۵۲	۴-۲-۳ - ویژگی های عشق.....
۲۶۷	۴-۲-۴ - ویژگی های دیگر عشق.....
۲۶۱	۴-۲-۵ - عشق و ارادت به اهل بیت عصمت و طهارت (ع).....
۲۷۱	فهرست منابع.....